

Szczecin, dnia 28.12.2019 r.

Dr hab. Renata Knap, prof. US
Instytut Ekonomii i Finansów
Wydział Ekonomii, Finansów i Zarządzania
Uniwersytet Szczeciński

Recenzja

osiągnięć naukowo-badawczych, dorobku dydaktycznego
i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej

dr. Wojciecha Brockiego

przygotowana w związku z postępowaniem habilitacyjnym

Podstawy sporządzenia recenzji

Podstawą formalną opracowania niniejszej recenzji jest pismo Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego pana dr hab. Stanisława Hońki, prof. US z dnia 20 listopada 2019 roku informujące o powołaniu przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów komisji habilitacyjnej w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr. Wojciecha Brockiego w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia i powierzeniu mi w przedmiotowej komisji funkcji recenzenta.

Podstawę prawną przyjętych w recenzji kryteriów oceny stanowi Ustawa z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, w związku z Ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Podstawą merytoryczną recenzji jest przygotowana przez Habilitanta dokumentacja załączona do wniosku złożonego do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów

zawierająca: uwierzytelnioną kopię dyplomu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora (zał. 1), autoreferat na temat osiągnięć naukowo-badawczych, dydaktycznych, popularyzatorskich i organizacyjnych w języku polskim (zał. 2a) i języku angielskim (zał. 2b), wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych oraz informację o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki (zał. 3), oświadczenia współautorów publikacji naukowych (zał. 4), monografię pt. *Uwarunkowania rybołówstwa bałtyckiego w latach 2004-2014* wskazaną jako osiągnięcie naukowe Habilitanta (zał. 6, wersja elektroniczna – zał. 7), kopie publikacji wybranego dorobku (brak odpowiedniej numeracji załączników), spis wybranych publikacji wraz z kserokopiami (zał. 12), spis wszystkich publikacji w układzie chronologicznym i wersje elektroniczne opublikowanych prac naukowych po uzyskaniu stopnia doktora (zał. 13).

Recenzja składa się z pięciu części: charakterystyki sylwetki Habilitanta; oceny wskazanego osiągnięcia naukowego; oceny pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych; oceny dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i współpracy międzynarodowej oraz oceny końcowej.

I. Sylwetka Habilitanta

Dr Wojciech Brocki jest absolwentem studiów magisterskich na Wydziale Inżynierijno-Ekonomicznym Transportu Politechniki Szczecińskiej, które ukończył w 1978 r. uzyskując tytuł magistra na kierunku ekonomika i organizacja transportu. Stopień doktora nauk ekonomicznych otrzymał w 1987 r. na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Szczecińskiego na podstawie rozprawy napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Waldemara Grzywacza pt. *Celowość wprowadzenia nieodpłatności przewozów w komunikacji miejskiej w aglomeracjach*, zrecenzowanej przez prof. dr hab. Andrzeja Piskozuba i prof. dr. hab. Rudolfa Falkiewicza.

W latach 1978-1983 dr Wojciech Brocki był zatrudniony w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Komunikacji Miejskiej w Szczecinie. Od 1.05.1983 r. do 31.12.2008 r. pracował w Akademii Rolniczej w Szczecinie na Wydziale Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej – w okresie 1983-1988 na stanowisku starszego asystenta, a w latach 1988-2008 na stanowisku adiunkta. Od 1.01.2009 r. do chwili obecnej (do złożenia wniosku) pracuje jako starszy wykładowca na Wydziale Nauk o Żywności i Rybactwa Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego (powstałego z połączenia Akademii Rolniczej w Szczecinie i Politechniki Szczecińskiej).

W przebiegu kariery naukowej dr. Wojciecha Brockiego po doktoracie widoczny jest pewien regres (zmiana stanowiska z naukowo-dydaktycznego na dydaktyczne, złożenie wniosku habilitacyjnego po 32 latach od uzyskania tytułu doktora), który po części może być objaśniony Jego zwiększonym zaangażowaniem w działalność ekspercką i projektową. Dr Wojciech Brocki brał czynny udział w 10 przedsięwzięciach projektowych i eksperckich, w roli członka zespołu w projektach badawczych oraz eksperta, eksperta-lidera i autora ekspertyzy.

W 2002 roku dr Wojciech Brocki otrzymał odznaczenie *Za wkład i zaangażowanie w rozwój Wydziału* (Ekonomiki i Organizacji Żywnościowej Akademii Rolniczej w Szczecinie), w 2007 r. został odznaczony medalem *Zasłużony dla rolnictwa*.

II. Ocena wskazanego osiągnięcia naukowego

Jako główne osiągnięcie naukowe Habilitant wskazał monografię pt. *Uwarunkowania rybołówstwa bałtyckiego w latach 2004-2014*, wydaną przez Wydawnictwo Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie w 2018 roku.

Praca liczy 288 stron i zawiera: spis treści, jedenaście rozdziałów (w tym wprowadzenie jako rozdział pierwszy), podsumowanie i wnioski, wykaz ważniejszych skrótów i oznaczeń, piśmiennictwo oraz streszczenie w języku angielskim i niemieckim.

Waga problematyki i tytuł pracy

Szczególne znaczenie gospodarki żywnościowej, duże znaczenie rybołówstwa dla gospodarki i społeczności regionów nadbrzeżnych, występujące od kilku dekad trudności rybołówstwa morskiego oraz toczące się w środowisku naukowców i polityków gospodarczych dyskusje na temat przyczyn i sposobów rozwiązania problemów tej specyficznej dziedziny działalności gospodarczej dowodzą wysokiej rangi oraz aktualności tematyki badawczej pracy. Ponadto, ważnym uzasadnieniem podjęcia badań w tym obszarze jest występowanie, praktycznie od połowy lat 80. ubiegłego wieku, luki w polskiej literaturze, wyrażającej się w braku kompleksowych monografii o charakterze naukowym z zakresu ekonomiki rybołówstwa morskiego. Pozytywnie oceniam więc wybór problematyki badawczej.

Z lektury wprowadzenia (zawartego w pierwszym rozdziale) wynika, że tytuł pracy nie jest w pełni zgodny z jej treścią (zakresem badań). Po pierwsze, Habilitant koncentruje się na uwarunkowaniach zrównoważonego rybołówstwa (a nie – stanu rybołówstwa), a po drugie – rozpatruje rybołówstwo państw basenu Morza Bałtyckiego (prowadzone również poza

Bałtykiem), a nie rybołówstwo bałtyckie (czyli prowadzone na Morzu Bałtyckim). Niezgodność ta znajduje potwierdzenie w treści kolejnych rozdziałów pracy (ocenianych w dalszej części recenzji).

Cele i hipotezy badawcze

W przedstawionej do oceny monografii nie sformułowano celu i hipotezy badawczej, czyli fundamentalnych elementów prac awansowych. Jest to, w mojej ocenie, bardzo poważny błąd Habilitanta, a próbą jego wyeliminowania było zawarcie celów i hipotezy badawczej w autoreferacie załączonym do wniosku habilitacyjnego.

Dr Wojciech Brocki wskazał w autoreferacie jeden cel główny i pięć celów szczegółowych monografii. Głównym celem pracy jest „diagnoza stanu rybołówstwa w państwach unijnych basenu Morza Bałtyckiego” (s. 9 autoreferatu). Cele szczegółowe to „diagnoza wyodrębnionych przez Autora uwarunkowań:

- prawnych;
- przyrodniczych;
- technicznych;
- ekonomicznych;
- społecznych.”

Z porównania głównego celu podanego w autoreferacie z tematem pracy i określeniem przedmiotu badań we wstępie monografii wynika pewna niezgodność, dlatego pojawia się wątpliwość, czy głównym problemem, który bada Autor jest stan przedmiotowego rybołówstwa (autoreferat), czy też jego uwarunkowania (tytuł pracy, określenie przedmiotu pracy w monografii). W rozstrzygnięciu wątpliwości nie pomaga określenie celów szczegółowych, powstaje bowiem wrażenie, że stan rybołówstwa utożsamiany jest przez Autora z jego uwarunkowaniami. Nie zgadzam się z traktowaniem tych dwóch kategorii jako tożsame (pomimo oczywistych zależności między „uwarunkowaniami” rybołówstwa a jego „stanem”). Precyzyjniej byłoby, jeśli takie było zamierzenie, określić cel główny jako „ocena stanu i uwarunkowań...”, wówczas „stan” i jego „uwarunkowania” byłyby równorzędnymi elementami celu głównego, co wymagałoby rozwinięcia celów pomocniczych. Dla jasności w kwestii celu należało wyjaśnić, jak rozumiane są w pracy pojęcia „stan rybołówstwa” i „uwarunkowania rybołówstwa”. Dotyczy to również pojęcia „diagnoza”, które Autor stosuje zamiennie z pojęciem „analiza”, a niekiedy z „analiza i ocena”.

Habilitant postawił w autoreferacie następującą hipotezę badawczą:

„działania państw basenu Morza Bałtyckiego oraz Unii Europejskiej nie spełniają wymogów zrównoważonego rybołówstwa jakimi są utrzymanie zasobów rybnych na bezpiecznym poziomie oraz efektywność ekonomiczna rybołówstwa” (s. 12 autoreferatu).

W kontekście celów pracy sposób sformułowania hipotezy jest niejasny, można się jedynie domyślać, że Autorowi chodzi o przyjęcie założenia o stanie rybołówstwa, który zgodnie z hipotezą jest „niezrównoważony” („nie spełnia wymogów zrównoważonego rybołówstwa”) oraz założenie, że przyczyną (uwarunkowaniem) tego stanu są nieodpowiednie „działania państw basenu Morza Bałtyckiego oraz Unii Europejskiej”. Autor nie precyzuje jednak, co oznaczają te „działania”, czy chodzi o politykę w dziedzinie rybołówstwa, czy także o inne „działania” (np. politykę klimatyczną, działania na rzecz ograniczenia zanieczyszczeń wód morskich itd.)?

Wskazane powyżej niezgodności i niedokładności w określaniu celów i hipotezy badawczej (pominiętych w monografii) mogą rodzić podejrzenie, że te wskazane w autoreferacie nie są elementem prawidłowo prowadzonego procesu badawczego (określenie problemu badawczego, sformułowanie celu i hipotezy, następnie podporządkowanie im układu pracy i metodyki badań), tylko próbą „dopasowania” celów i hipotezy do wcześniej napisanej treści monografii. Wrażenie to pogłębia wskazanie w autoreferacie (s. 9 autoreferatu) polityki gospodarczej w sektorze rybołówstwa jako przedmiotu pracy („przedmiotem analizy jest polityka gospodarcza w tym sektorze”), który jest inaczej określony we wstępie monografii („analiza powyższych uwarunkowań, w kontekście zrównoważonego rozwoju, stanowi przedmiot niniejszego opracowania” – s. 9 monografii).

Charakterystyka i ocena zawartości poszczególnych rozdziałów

Pierwszy rozdział pracy to wprowadzenie, w którym przedstawiono podstawowe informacje o Bałtyku i jego zlewisku, definicję zrównoważonego rozwoju, implikacje rozszerzenia Unii Europejskiej w 2004 r. dla rybołówstwa bałtyckiego oraz uzasadnienie wyboru tematu, określenie przedmiotu pracy i opis zawartości kolejnych rozdziałów.

Uzasadnienie wyboru tematu jest niepełne, uzasadniono w nim raczej wybór zakresu badań (państw, których rybołówstwa objęto analizą i początku przyjętego okresu badawczego), nie zidentyfikowano natomiast luki badawczej w zakresie podejmowanej problematyki. Wprowadzenie nie zawiera takich podstawowych elementów wstępu prac naukowych, jak określenie celu i hipotezy badawczej, co przesądziło o mojej negatywnej ocenie wprowadzenia (rozdziału 1).

Drugi rozdział, zatytułowany *Źródła i metodyka badań*, obejmuje niecałe półtorej strony. Zawarto w nim informacje o źródłach danych statystycznych wykorzystanych w pracy, nie przedstawiono natomiast tytułowej metodyki badań, której poświęcono zaledwie dwa ogólnikowe zdania. Nie sprecyzowano problemu badawczego, nie sformułowano celu i hipotezy badawczej, nie przedstawiono procedury badawczej i jej etapów z uwzględnieniem zastosowanych w nich narzędzi badawczych, nie objaśniono stosowanej w pracy terminologii. Moja ocena tej części pracy jest zdecydowanie negatywna.

W **trzecim rozdziale** pt. *Przesłanki zrównoważonego rybołówstwa w basenie Morza Bałtyckiego* przedstawiono charakterystykę zasobów rybnych i wynikające z ich specyfiki problemy użytkowania, podstawy koncepcji zrównoważonego rybołówstwa i zarządzania ekosystemowego, ewolucję wspólnej polityki rybołówstwa Unii Europejskiej (UE) i strategii rozwoju UE oraz Strategię Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego.

Niezbyt jasne są dla mnie powody umieszczenia powyższych treści na początku pracy (zrównoważone rybołówstwo jako kryterium oceny stanu badanego rybołówstwa, czy może wymogi zrównoważonego rybołówstwa jako uwarunkowanie jego stanu?). Z punktu widzenia celów i hipotezy sformułowanych w autoreferacie należało raczej rozpocząć od przedstawienia istoty rybołówstwa morskiego i skomplikowanego systemu uwarunkowań funkcjonowania tej specyficznej działalności gospodarczej na gruncie teoretycznym (z wykorzystaniem dotychczasowego dorobku teorii ekonomii, sięgając na przykład do teorii dóbr wspólnych i paradygmatu zrównoważonego rozwoju, do teorii rent ekonomicznych, różnych koncepcji optymalnych połowów i teorii kosztów zewnętrznych). Próba opracowania syntetycznego, kompleksowego ujęcia podstaw ekonomiki rybołówstwa morskiego to wprawdzie duże wyzwanie i trudne zadanie, ale jej podjęcie nawet w zawężonym zakresie, byłoby cennym wypełnieniem istniejącej luki badawczej. Wyznaczyłoby to też teoretyczne ramy badań, objaśniające koncepcję pracy.

Z tytułu **czwartego rozdziału** wynika, że przedstawiono w nim ocenę rybołówstwa państw basenu Morza Bałtyckiego „w okresie rozszerzania Unii Europejskiej” (Autor nie wyjaśnił, co oznacza „okres rozszerzania” UE). Tak jednak nie jest, zaprezentowano bowiem ocenę zgodności sposobu zarządzania rybołówstwem z zasadami określonymi w *Kodeksie odpowiedzialnego rybołówstwa*, zawartą w raporcie opracowanym przez kanadyjskich naukowców. W raporcie tym, opublikowanym w 2006 r. (i jego drugiej wersji z 2008 r.) ujęto tylko cztery z ośmiu państw regionu bałtyckiego UE, a oceny dokonano na podstawie danych i materiałów za lata 2003-2005. Dotyczy więc ona tylko dwóch pierwszych lat przyjętego, jedenastoletniego okresu badawczego i nie wiadomo, czy i jak zmienił się oceniany stan

zgodności po dziewięciu latach, na koniec badanego okresu. Być może, w wyniku dokonywanych w latach 2004-2014 reform wspólnej polityki rybackiej UE, ocena ta w 2014 roku zmieniłaby się z „niezadowolającej” w „zadowolającą”. Niepotrzebnie, moim zdaniem, zamieszczono zajmujący prawie sześć stron (z 15 stron rozdziału) cały raport dla Polski, można go było umieścić w załączniku.

Prezentowane w rozdziale treści są ciekawe, ale dokonywanie oceny stanu rybołówstwa na podstawie oceny zasad zarządzania (polityki rybołówstwa), czyli według terminologii Autora (s.10) „sfery regulacyjnej” rybołówstwa z pominięciem analizy i oceny jego „sfery realnej” jest w mojej opinii nie do zaakceptowania. Ponadto nie jest jasne, czy politykę (zasady zarządzania) rybołówstwem Autor zalicza w pracy do rybołówstwa i jest ona elementem jego stanu, czy raczej do jego uwarunkowań, jak wynikałoby z hipotezy w autoreferacie (jest to konsekwencja wskazanego powyżej braku objaśnienia stosowanej w pracy terminologii i koncepcji pracy).

W **piątym rozdziale** omówiono najważniejsze prawne regulacje rybołówstwa na poziomie globalnym, regulacje prawne UE ze szczególnym uwzględnieniem dotyczących rybołówstwa przybrzeżnego oraz akty prawne regulujące rybołówstwo na Bałtyku. W przypadku regulacji unijnych są to przede wszystkim rozporządzenia w sprawie wspólnej polityki rybackiej, omawianej w rozdziale drugim. Może więc lepszym pomysłem byłoby wyróżnienie zamiast regulacji prawnych szerszej grupy uwarunkowań regulacyjnych (instrumentalno-instytucjonalnych), dotyczących rybołówstwa w badanych krajach w analizowanym okresie i przedstawienie ich w jednym miejscu (rozdziale) pracy.

Wymienienie nazw aktów prawnych z podaniem zagadnień, których dotyczą, nie ukazuje realnego wpływu regulacji (polityki) na badane rybołówstwo. Dlatego w mojej ocenie, w świetle hipotezy zawartej w autoreferacie, należało przeprowadzić kompleksową analizę stosowanych w odniesieniu do badanego rybołówstwa środków polityki rybołówstwa (zakazów połowów, zakazów odrzutów, limitów połowowych, ograniczeń w stosowaniu narzędzi połowów itd.). Byłoby to punktem wyjścia do zbadania wpływu prowadzonej polityki rybołówstwa („działań państw basenu Morza Bałtyckiego i Unii Europejskiej”, s. 12 autoreferatu) na stan zasobów i efektywność ekonomiczną rybołówstwa w badanym okresie (czyli do weryfikacji hipotezy zawartej w autoreferacie).

Kolejny, **szósty rozdział** dotyczy, sądząc na podstawie tytułu, przyrodniczych uwarunkowań rybołówstwa państw basenu Morza Bałtyckiego. Przedstawiono w nim ogólną charakterystykę Bałtyku jako zbiornika wodnego, wpływ zmian klimatu na ekosystem Morza Bałtyckiego oraz zmiany bioróżnorodności Bałtyku.

Rozważania mają ogólny charakter i zawierają w większości określenie stanu rozpatrywanych uwarunkowań wielkości i stanu zasobów rybnych, który jest wynikiem zmian zachodzących od wielu dekad, a nie analizę zmian, które zaszły w badanym okresie (2004-2014). Niezgodnie z tytułem, dotyczą one środowiskowych uwarunkowań wielkości i stanu zasobów rybołówstwa bałtyckiego, a nie rybołówstwa państw basenu Morza Bałtyckiego (prowadzonego także poza Bałtykiem).

Siódmy rozdział, jak wynika z jego tytułu, jest kontynuacją rozważań dotyczących przyrodniczych uwarunkowań rybołówstwa państw basenu Morza Bałtyckiego. W zamierzeniu Autora chodzi tu prawdopodobnie o analizę stanu zasobów naturalnych rybołówstwa, ponieważ stwierdza on na początku, że „przy ustabilizowanych nakładach połowowych wielkość połowów może być wskaźnikiem stanu zasobów” (s. 77). W rozdziale przedstawiono wyniki analizy wielkości połowów morskich państw basenu Morza Bałtyckiego we wszystkich rejonach połowów oraz wielkości i struktury gatunkowej połowów bałtyckich badanych państw, następnie omówiono zagadnienie połowów rekreacyjnych oraz połowów nielegalnych, nieraportowanych i nieuregulowanych, a także akwakulturę państw regionu bałtyckiego.

Koncepcja rozdziału i sposób jej realizacji budzą moje poważne zastrzeżenia. Po pierwsze, przyjęcie wielkości połowów za miernik stanu zasobów jest zbyt dużym uproszczeniem, świadczącym moim zdaniem o niewłaściwym, nienaukowym podejściu do problemu. Takie właśnie podejście, prezentowane często w wypowiedziach rybaków (nie potrzebujemy żadnych naukowych badań, oceniamy stan zasobów na podstawie tego, co mamy w sieci) było w przeszłości jedną z podstawowych przyczyn wyniszczenia wielu zasobów. W rybołówstwie możliwe jest bowiem okresowe osiągnięcie wysokich połowów i wydajności przy niskich zasobach (jak i odwrotna sytuacja), co dopiero w dłuższym okresie prowadzi do załamania stada i spadku połowów. Połowy to bardzo ważna informacja, ale niewystarczająca w ocenie stanu zasobów. Ocena stanu eksploatowanych zasobów wymaga najpierw oszacowania, z wykorzystaniem modeli matematycznych, ich wielkości (biomasy stad), która zależy od wielkości połowów, rekrutacji, wzrostu osobniczego i śmiertelności naturalnej (w modelach wielogatunkowych uwzględnia się jeszcze więcej czynników). Następnie porównuje się oszacowaną wielkość biomasy stad z przyjętymi punktami odniesienia, wyznaczanymi na podstawie danych o śmiertelności połowowej i wielkości biomasy stada rozrodczego. Taką metodę stosuje *ICES*, której raporty, jak podaje Autor (s. 14), stanowiły jedno z dwóch podstawowych źródeł danych wykorzystanych w monografii. Po drugie, nakłady połowowe badanych państw nie były ustabilizowane w badanym okresie (lata 2004-2014). Po trzecie, w ocenach stanu zasobów wykorzystuje się wielkość połowów rzeczywistych, a Autor analizuje

połowy nominalne (tabele 6,7 i 8, ryc. 15 i 16) lub co gorsza – wielkość wyładunków (tabele 9,13, 14 i ryc. 17). W przypadku połowów śledzia i szprota (s. 88-99) nie ma informacji, jakie są to połowy (rzeczywiste czy nominalne). Po czwarte, szczegółowe omówienia danych statystycznych o wielkości połowów (lub wyładunków) wyszczególnionych gatunków ryb nie zostały zakończone żadnym wnioskiem zawierającym ocenę zmian stanu ich zasobów w badanym okresie. Jeśli nie takie było zamierzenie Autora, to niezrozumiałe jest dla mnie zaliczenie połowów do przyrodniczych uwarunkowań rybołówstwa państw basenu Morza Bałtyckiego.

W **ósmym rozdziale** przedmiotem analizy jest flota rybacka i jej aktywność, które Autor zakwalifikował jako techniczne uwarunkowania rybołówstwa bałtyckiego, pomimo że prezentowane dane dotyczą floty unijnych państw regionu bałtyckiego ogółem, a nie operującej tylko na Bałtyku. Scharakteryzowano zmiany wielkości floty (liczby statków rybackich, tonażu i mocy silników) i nakładu połowowego, wspomniano o narzędziach połowów stosowanych w połowach na Bałtyku.

Moja pierwsza krytyczna uwaga dotyczy pominięcia jako czynnika technicznego, ewentualnych zmian i różnic w wyposażeniu statków badanych państw w zdobycze najnowszej technologii, które współcześnie w dużym stopniu wpływa na potencjał połowowy floty (elektroniczne systemy hydrolokacyjne, technika satelitarna itd.). Druga uwaga ma ogólniejszy charakter, mianowicie moje wątpliwości budzi zaliczenie floty i jej aktywności (nakładu połowowego) do technicznych uwarunkowań rybołówstwa.

Dziewiąty rozdział zawiera analizę interesujących danych, charakteryzujących wyniki ekonomiczne rybołówstwa państw UE regionu bałtyckiego (przychody, koszty i wybrane wskaźniki finansowe) w układzie typów aktywności połowowej i krajów w latach 2008-2014. W odniesieniu do rybołówstwa bałtyckiego, analizy obejmują tylko 2014 rok. W ostatniej części rozdziału omówiono formy i zakres subsydiowania rybołówstwa badanych państw.

Moja ogólna ocena treści rozdziału jest pozytywna, jednak nie znajduję uzasadnienia zaliczenia wyników ekonomicznych rybołówstwa do jego uwarunkowań, jest to moim zdaniem miernik stanu rybołówstwa (tak też wskazują tytuły tabel 45a-45h: „Charakterystyka ekonomiczna rybołówstwa...”).

Dziesiąty rozdział pt. *Spoleczne uwarunkowania rybołówstwa bałtyckiego* zawiera trzy części. Zakres treści i sposób ich przedstawienia w pierwszych dwóch częściach sprawia wrażenie niezbyt dobrze przemyślanych. Nie wyjaśniono, w jaki sposób prezentowane tu zagadnienia charakteryzujące wzrost gospodarczy i rolę rybołówstwa w gospodarkach państw UE regionu bałtyckiego (wielkość i dynamika PKB, wielkość konsumpcji ryb i produktów

rybnych, zatrudnienie w rybołówstwie i jego udział w zatrudnieniu ogółem, płace w rybołówstwie badanych krajów), uznane przez Autora za „społeczne uwarunkowania rybołówstwa bałtyckiego”, wpływały na jego stan w badanym okresie. Trzecia część zawiera obszerną charakterystykę rybołówstwa przybrzeżnego, w której znajdują się też treści wcześniej już prezentowane.

Zawarte w omawianym rozdziale rozważania dotyczą raczej uzasadnienia (przesłanek) wsparcia rybołówstwa (czy inaczej, ekonomiczno-społecznych skutków ograniczenia/likwidacji tej działalności gospodarczej), a nie uwarunkowań jego stanu. Zgadzam się ze stwierdzeniem Autora w zakończeniu rozdziału, że „rybołówstwo przybrzeżne w państwach UE wymaga wsparcia” (s. 228), ponieważ w mojej opinii rybołówstwo w skali kraju czy ugrupowania integracyjnego, tak jak rolnictwo, wymaga wsparcia finansowego ze względów obiektywnych. Natomiast za dyskusyjny, szczególnie w świetle ekosystemowego podejścia w zarządzaniu rybołówstwem, uznaję wnioski, że ochrona gatunkowa fok i kormoranów wyrządzających szkody w rybołówstwie nie ma uzasadnienia oraz wnioski, że dla zwiększenia efektywności w rybołówstwie przybrzeżnym należy zmniejszyć „szkodliwą konkurencję ze strony rybołówstwa morskiego i połowów rekreacyjnych” (s. 228).

Ostatni, **jedenasty rozdział** pracy poświęcono omówieniu ciekawej problematyki konfliktów interesów na Morzu Bałtyckim, związanych z różnymi sposobami jego użytkowania i polityką ochrony ekosystemu, z punktu widzenia ich znaczenia dla rybołówstwa. Całość jest jednak „przegadana”, niektóre zagadnienia są zbyt szczegółowo przedstawiane, a wiele problemów tu poruszanych ma charakter uwarunkowań przyrodniczych, ekonomicznych czy regulacyjnych rybołówstwa bałtyckiego. Dlatego w mojej opinii należało je omówić w odpowiednich, poprzednich rozdziałach.

Zamykające część merytoryczną pracy **podsumowanie i wnioski** nie zawierają wskazania stopnia realizacji celu i zakresu weryfikacji hipotezy badawczej (których nie określono w monografii, ale zawarto w autoreferacie). Autor rozpoczął je stwierdzeniem, że „w pracy podjęto próbę zdiagnozowania stanu oraz zmian, jakie zaszły w rybołówstwie (...) państw basenu Morza Bałtyckiego w latach 2004-2014” (s. 265). Natomiast, jak napisał dwa zdania dalej, wnioski dotyczą „wyników badań nad określeniem czynników kształtujących rybołówstwo w basenie Morza Bałtyckiego”. W połączeniu ze wskazywanymi powyżej niezgodnościami i niejasnościami w określaniu przedmiotu i celu pracy występującymi we wprowadzeniu oraz autoreferacie, potwierdza to brak przemyślanej koncepcji pracy.

Autor przedstawił osiem wniosków, z których właściwie tylko jeden (trzeci), zawiera stwierdzenie o charakterze wniosku na temat „czynników kształtujących rybołówstwo”,

a pozostałe są podsumowaniem wyników przeprowadzonych w pracy analiz (do których zgłosiłam swoje uwagi przy ocenie poszczególnych rozdziałów). W trzecim wniosku Autor stwierdził, że „w badanym okresie na Bałtyku wielkość połowów miała tendencję spadkową, głównie wskutek spadku stanu zasobów” (s. 266). Wniosek ten (niezależnie od jego słuszności) nie znajduje jednak uzasadnienia w przeprowadzonych w pracy badaniach, ponieważ nie zbadano wpływu zmian wielkości i stanu zasobów (ani też innych czynników) na wielkość połowów w latach 2004-2014, co więcej nie przedstawiono nawet danych obrazujących zmiany wielkości i stanu zasobów badanego rybołówstwa w latach 2004-2014. W tej sytuacji równie dobrze można wysunąć niepoparty badaniami przedmiotowych zależności wniosek, że w wyniku stosowanych w tym okresie środków wspólnej polityki rybackiej stan zasobów nie pogorszył się (lub uległ poprawie), a głównym czynnikiem spadku połowów były właśnie ograniczenia wynikające z realizacji polityki ochrony zasobów (limity połowowe, okresowe zakazy połowów, redukcja floty, rozwój obszarów chronionych wyłączonych z rybołówstwa, rekompensaty finansowe za czasowe zaprzestanie połowów itd.).

Zupełnie niezrozumiały jest dla mnie ostatni fragment podsumowania i wniosków, w którym Autor „reasumuje” (nie wiadomo co, bo na pewno nie przedstawione tu wcześniej treści) „na podstawie aktualnego stanu wiedzy” i wymienia „osiągnięcia” oraz „porażki” wspólnej polityki rybackiej rybołówstwa UE na Bałtyku w latach 2004-2014, których nie analizował w pracy. Moja ocena tej części monografii jest negatywna.

Ogólna ocena osiągnięcia

Pozytywnie oceniam wybór tematyki pracy, która jest aktualna i ważna z teoretycznego, praktycznego i aplikacyjnego punktu widzenia. Do zalet monografii można także zaliczyć jej warstwę faktograficzną, czyli zgromadzenie i opracowanie przez Autora obszernego zakresu danych statystycznych i materiałów dotyczących różnorodnych aspektów rybołówstwa państw regionu bałtyckiego należących do UE, ze szczególnym uwzględnieniem rybołówstwa bałtyckiego.

Praca ma jednak wiele poważnych mankamentów. Do podstawowych wad monografii zaliczam brak celu i hipotezy badawczej (a także niejasności i niezgodności w ich określeniu w autoreferacie), brak objaśnienia koncepcji pracy, przyjętej procedury badawczej i terminologii. Kolejne poważne słabości monografii to zaliczenie (bez podania logicznego uzasadnienia takiego podejścia) mierników stanu rybołówstwa (połowcy, wyniki ekonomiczne, flota) do jego czynników oraz brak badań związków i zależności z wykorzystaniem stosownych narzędzi, potwierdzających wpływ zidentyfikowanych uwarunkowań na sytuację

przedmiotowego rybołówstwa w badanym okresie (co wydaje się być skutkiem wskazanego pomieszczenia zmiennych zależnych z niezależnymi, czyli mierników stanu rybołówstwa z jego uwarunkowaniami). Z powyższych powodów negatywnie oceniam warstwę metodyczną i merytoryczną pracy.

Podsumowując stwierdzam, że oceniana praca wykazuje poważne niedociągnięcia w zakresie prawidłowego określania problemów badawczych, ich rozwiązywania i formułowania wniosków oraz nie stanowi znacznego wkładu w rozwój dyscypliny ekonomia. Moja ogólna ocena przedstawionej do recenzji monografii pt. *Uwarunkowania rybołówstwa bałtyckiego w latach 2004-2014* jest negatywna.

III. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Publikacje naukowe

Na dorobek naukowy dr. Wojciecha Brockiego po uzyskaniu stopnia doktora składają się 42 punktowane publikacje naukowe:

- 3 autorskie monografie (w tym oceniana powyżej jako główne osiągnięcie naukowe),
- 20 rozdziałów w monografiach naukowych (13 indywidualnych i 7 współautorskich),
- 17 artykułów w czasopismach naukowych (13 indywidualnych i 4 współautorskie),
- 2 artykuły w materiałach konferencyjnych (współautorskie).

Suma punktów za 42 publikacje naukowe według punktacji MNiSW wynosi 304 (łącznie z punktami za monografię wskazaną jako osiągnięcie naukowe).

Wszystkie punktowane monografie i artykuły naukowe zostały opublikowane w języku polskim, a z 22 pozostałych publikacji tylko 4 były w języku angielskim (2 rozdziały w monografiach i 2 prace w materiałach konferencyjnych). Większość artykułów opublikowano w zeszytach naukowych macierzystych uczelni Habilitanta i innych krajowych uczelni.

Habilitant nie ma w dorobku artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych ze współczynnikiem wpływu, więc sumaryczny *impact factor* publikacji naukowych Kandydata według listy Journal Citation Reports (JCR) wynosi 0. Liczba cytowań i indeks Hirsha (bez autocytowań) według Web of Science Core Collection wynoszą 0. Liczba cytowań (bez autocytowań) według Publish-or-Perish, czyli w najłagodniejszym ujęciu, wynosi tylko 10. Powyższe wartości wskaźników oceny bibliometrycznej wskazują, że dorobek publikacyjny Kandydata nie zaznaczył się ani w międzynarodowym, ani też w krajowym obiegu naukowym.

Na podstawie przeglądu zawartości wszystkich załączonych punktowanych publikacji (w postaci elektronicznej i w postaci kserokopii) i informacji zawartych w autoreferacie można stwierdzić, że zainteresowania badawcze po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant skoncentrował na jednym obszarze tematycznym, a mianowicie gospodarce rybnej, z ukierunkowaniem na rybołówstwo. Badania w ramach tego nurtu prowadzone były na poziomie globalnym, regionalnym i krajowym (obejmowały światową, europejską i polską gospodarkę rybną), ze szczególnym uwzględnieniem problemów rozwojowych rybołówstwa. Autor wskazał w autoreferacie 4 publikacje, które uważa za najcenniejsze (s. 16 autoreferatu), dlatego w ocenie pozostałego dorobku omówiono w pierwszej kolejności te pozycje.

Pierwsza z nich to licząca 239 stron autorska monografia pt. *Odpowiedzialne rybołówstwo jako element zrównoważonego rozwoju*, wydana w Szczecinie w 2012 roku przez Wydawnictwo Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego (wydanie drugie uzupełnione). Praca zawiera 8 rozdziałów, w tym wprowadzenie i wnioski (rozdział 1 i 8). W rozdziałach 2-4 Autor przedstawia rozważania na temat różnych koncepcji rozwoju gospodarczego, zagrożeń rozwoju współczesnego świata, istotę zrównoważonego rozwoju w kontekście prób rozwiązania globalnych problemów, następnie (rozdziały 5-7) przechodzi do charakterystyki światowego rybołówstwa, jego zagrożeń oraz uwarunkowań odpowiedzialnego rybołówstwa. W mojej ocenie rozległość poruszanej problematyki nie jest w tym wypadku zaletą, szczególnie wobec nieokreślenia celu pracy, niewłaściwego sformułowania hipotezy badawczej i tez pomocniczych (są nieweryfikowalne) oraz treści wniosków, które są jedynie podsumowaniem wcześniejszych rozważań. Praca wykazuje, moim zdaniem, poważne słabości w zakresie określania pola badawczego, formułowania, ustrukturyzowania i zoperacjonalizowania problemu badawczego oraz syntezy.

Kolejna wskazana praca to artykuł pt. *Subsydia w rybołówstwie* (w: "Folia Universitatis Agriculturae Stetinensis. Oeconomica" 2003, nr 42, ss. 469-480). Na tle sytuacji w światowym rybołówstwie omówiona została specyfika, rodzaje i wielkość subsydiów w rybołówstwie. Opracowanie ma przeglądowy charakter, tematyka i zaprezentowane rozważania są interesujące. Wnioski o negatywnym wpływie subsydiów na środowisko, handel międzynarodowy i gospodarkę państw rozwijających się są dyskusyjne, i to nie tylko z powodu różnych koncepcji roli państwa (pomocy publicznej) w gospodarce i jej specyficznych dziedzinach, ale też w świetle postawionych hipotez i przedstawionych w artykule treści (o „dobrych i złych subsydiach”, szacowanym 50% udziale państw rozwijających się w globalnych subsydiach w rybołówstwie oraz rosnącej roli w krajach rozwiniętych subsydiowania działań na rzecz ochrony zasobów, badań naukowych, zarybiania itd.).

Trzeci wskazany artykuł naukowy pt. *Odpowiedzialna eksploatacja zasobów naturalnych na przykładzie rybołówstwa* (w: „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2015, nr 377, ss. 252-266) zawiera bardzo ogólne rozważania na temat odpowiedzialności w działaniach jednostek, przedsiębiorstw i polityków, następnie wybrane ekonomiczne aspekty eksploatacji zasobów rybnych w ujęciu teoretycznym, koncepcje użytkowania wspólnych zasobów oraz istotę podejścia zapobiegliwego i ekosystemowego jako wyraz odpowiedzialności w rybołówstwie. Zarówno cel, jak i sposób prowadzenia tych rozważań, są niejasne, mało przejrzyste. W ich lepszym zrozumieniu nie pomaga określenie we wstępie celu artykułu jako „przedstawienie rozważań nad problematyką odpowiedzialności w rybołówstwie” (rozważania dla rozważań?) ani też określenie ich rezultatu w formie niesprawdzalnej (dotyczącej przyszłości) „konkluzji” (hipotezy?) (s. 253).

Czwarta pozycja to rozdział w monografii zatytułowany *How Improved Logistics Can Improve Standards of Seafood in the Supply Chain* (w: *Environmental Effects on Seafood Ability, Safety and Quality*. Ed. E.G. Dackowska-Kozon, B. Sun Pan, CRC Press 2010, ss. 343-353). Jest to publikacja współautorska, w której udział Habilitanta wynosi 70% (według informacji podanej w zał. 4 dokumentacji). Praca to interesujące studium zawierające charakterystykę istoty i specyfiki logistyki w sektorze rybnym oraz opis trzech projektów jako przykładów możliwych rozwiązań logistycznych, zróżnicowanych ze względu na lokalne uwarunkowania funkcjonowania sektora (zaczepniętych z literatury przedmiotu).

Po zapoznaniu się z pozostałymi pozycjami całości dorobku publikacyjnego Habilitanta stwierdzam, że wiele z nich wykazuje słabości metodyczne i warsztatowe, wyrażające się w braku określenia problemu badawczego, celu pracy i hipotez badawczych oraz braku empirycznej weryfikacji wskazywanych związków i zależności z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi badawczych (w większości prac ograniczonych do podstawowych narzędzi statystyki opisowej w postaci wskaźników struktury i dynamiki zjawisk).

Analiza dorobku publikacyjnego Kandydata wykazuje ewoluowanie zainteresowań badawczych, polegające na przechodzeniu od analizy poszczególnych problemów rybołówstwa (gospodarki rybnej) do badań stanowiących próbę bardziej całościowego ujęcia problematyki tej dziedziny gospodarczej, i to w kontekście problemów rozwojowych współczesnego świata. Naturalną konsekwencją tego procesu jest „konsumowanie” wcześniejszych publikacji w monografiach, co w mojej opinii jest ogólnie zjawiskiem pozytywnym. Rezultaty tych prób, prezentowane w publikacjach naukowych Habilitanta, są jednak w mojej ocenie niezadowolające. Poszerzaniu pola badawczego nie towarzyszyły bowiem rozwój warsztatu naukowego i eliminowanie słabości metodycznych publikacji.

Udział w projektach badawczych, wygłoszenie referatów na konferencjach, nagrody za działalność naukową

Do ważnych osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta po uzyskaniu stopnia doktora należy zaliczyć Jego udział w roli członka zespołu w realizacji 7 projektów badawczych (2 w ramach programu PHARE, 1 projektu MiR, 3 projektów KBN i 1 projektu MNiSW). Habilitant nie kierował projektami badawczymi.

Dodatkowo Kandydat wskazał w autoreferacie (s. 17-18) jako osiągnięcia naukowo-badawcze w dziedzinie projektów badawczych 3 opracowania i ekspertyzy wykonane na zamówienie urzędów administracji rządowej (1 dla Ministerstwa Gospodarki i Pracy, 2 dla Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi - lista tych osiągnięć w autoreferacie nie jest zgodna z listą w zał. 3, która zawiera nie 10, tylko 9 pozycji).

Dr Wojciech Brocki wygłosił referaty na 12 międzynarodowych i krajowych konferencjach tematycznych – 2 na konferencjach zagranicznych (na Litwie) i 10 na konferencjach odbywających się w kraju.

Wyniki Habilitanta w zakresie kierowania projektami i udziału w projektach naukowo-badawczych oraz czynnego udziału w konferencjach naukowych nie są wysokie, w szczególności słaba jest aktywność konferencyjna, ale w mojej opinii można je uznać za wystarczające dla spełnienia na minimalnym poziomie wymogów stawianych kandydatom do stopnia doktora habilitowanego.

Ogólna ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Na podstawie wszechstronnej analizy pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta, z uwzględnieniem obowiązujących kryteriów oceny w postępowaniach habilitacyjnych, stwierdzam, że nie stanowią one znacznego wkładu w rozwój dyscypliny ekonomia. Negatywnej oceny dorobku naukowego (publikacyjnego) nie równoważy w żadnym razie ogólnie pozytywna, jednak niska ocena aktywności projektowej i konferencyjnej. Moja ogólna ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta jest więc negatywna.

IV. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej

Dr Wojciech Brocki uczestniczył w 29 konferencjach naukowych – 12 zagranicznych (na Białorusi, Łotwie i Litwie), 6 międzynarodowych (odbywających się w Polsce) oraz 11 ogólnokrajowych. Wymiernym efektem aktywności Habilitanta na tym polu jest 27

niepunktowanych, recenzowanych publikacji materiałów z konferencji (10 z konferencji zagranicznych i 17 z konferencji odbywających się w kraju).

Ponadto dr Wojciech Brocki uczestniczył w 5 krajowych konferencjach branżowych, organizowanych przez sektor rybacki lub władze lokalne, na których przeprowadził 4 prezentacje dla praktyków gospodarczych i społeczności lokalnych.

Innym przejawem działań Habilitanta na rzecz popularyzacji nauki są publikacje w cenionych w środowisku rybackim, zagranicznych i krajowych czasopismach branżowych, takich jak „Seafood International”, „Wiadomości Rybackie” i „Komunikaty Rybackie” (po 2 publikacje w każdym z nich).

Habilitant jest autorem 3 rozdziałów (2 samodzielnych i 1 współautorskiego) w publikacjach dydaktycznych na temat wspólnej polityki rybackiej UE, które były wykorzystywane w trakcie szkoleń. W 1990 roku przeprowadził wykłady nt. rybołówstwa bałtyckiego dla studentów z Uniwersytetu w Rostocku. W trakcie dotychczasowej pracy na macierzystych uczelniach Habilitant opracował lub uczestniczył w opracowaniu programów 11 prowadzonych przez siebie przedmiotów, w tym 4 związanych z tematyką swojej pracy naukowo-badawczej (Ekonomika i organizacja gospodarki rybnej, Kooperacja międzynarodowa w rybołówstwie, Ekonomika rybacka, Ekonomika i marketing w rybactwie i turystyce). Sprawował opiekę naukową nad 120 magistrantami i 50 licencjatami.

Do osiągnięć w ocenianym zakresie należą też ekspertyzy i opracowania na zlecenie oraz udział w zespołach eksperckich i konkursowych, do których Habilitant zaliczył wykonanie 1 ekspertyzy (na zlecenie MGIP) i udział w 2 zespołach eksperckich (które w autoreferacie wykazał też jako projekty badawcze). Kandydat był recenzentem 3 artykułów naukowych opublikowanych w Pracach Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Habilitant jest członkiem Komisji Rybołówstwa PAN oraz Instytutu Badań i Ekspertyz Naukowych, pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Zagranicznej w Środowiskowej Radzie Młodych Pracowników Nauki (1986-1989), był członkiem zarządu Podkomisji Handlu Zagranicznego w Komisji Organizacji i Zarządzania PAN (2000-2004), a także Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Naukowego – Instytut Gospodarki i Rynku (2004-2011). Uczestniczył też jako członek w pracach Wydziałowej Komisji ds. Dydaktyki (w latach 1990-1996) i Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej ds. Studentów (w latach 2002-2005).

Na podstawie powyższej charakterystyki osiągnięć dydaktycznych, popularyzatorskich i współpracy międzynarodowej najwyżej oceniam aktywność popularyzatorską Habilitanta, którą uznaję za spełniającą wymagane kryteria. Na pozytywną ocenę zasługuje też, w mojej

opinii, dorobek dydaktyczny i organizacyjny Kandydata. Znacznie słabiej wypada natomiast ocena współpracy międzynarodowej (m. in. ze względu brak staży zagranicznych w ośrodkach naukowych lub akademickich).

Podsumowując tę część oceny stwierdzam, że dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i współpracę międzynarodową dr. Wojciecha Brockiego można uznać za spełniające wymogi związane z ubieganiem się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

V. Ocena końcowa

Po zapoznaniu się z dorobkiem naukowo-badawczym, dydaktycznym i popularyzatorskim oraz w zakresie współpracy międzynarodowej dr. Wojciecha Brockiego stwierdzam, że monografia pt. *Uwarunkowania rybołówstwa bałtyckiego w latach 2004-2014* wskazana jako osiągnięcie naukowe oraz pozostały dorobek naukowo-badawczy Habilitanta nie spełniają kryteriów ubiegania się o tytuł doktora habilitowanego określonych w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późn. zm.).

Na tej podstawie wyrażam negatywną opinię w sprawie nadania dr. Wojciechowi Brockiemu stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

